

KARADENİZ'DE İSTİKRAR ARAYIŞLARI

Yrd. Doç. Dr. Dimitrios TRIANTAPHYLLOU

Khas öğretim üyesi

İngilizce'den çeviren: Araş. Gör. Hande SELİMOĞLU

Karadeniz Bölgesi daha önceki yıllarla kıyaslandığında, bugün çok daha karmaşık bir durumdadır. Bu durumun sebebi olarak bölgede eşzamanlı gerçekleşen entegrasyon, bölgesel işbirliği -ya da bunların yoksunluğu- ve siyasi bölünmeler gibi paralel süreçler gösterilebilir. Sonuç olarak bugün Karadeniz Bölgesi'nin ileriye doğru gitme eğiliminde bulunduğu söylenemez.

Karadeniz Bölgesi bugün jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde, Karadeniz'in bir sınır bölgesi, 'köprü ya da tampon bölge' veya Mackinder'in deyişiyle 'jeopolitik kalpgah'ın (heartland) merkezindeki kilit oyuncu' olup olmadığı soruları halen belirsizliğini koruyor. Bu sebeple, yukarıda sıralanan paralel süreçlerden hangilerinin olumlu hangilerinin ise olumsuz şekilde ilerlediği bölgedeki aktörlerin yorumuna kalmış durumdadır.

Daha belirgin şekilde, Karadeniz Bölgesi Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri ortaya çıkan çeşitli gelişmelerden etkilenmiştir. Soğuk Savaş'ın hemen akabindeki dönem, diğerlerine ek olarak, bölgeselcilik (hem bir eğilim hem de siyasi taahhüt olarak dünyanın bölgeler halinde örgütlenmesi) ve 'özel bölgesel proje' anlayışının ön plana çıktığı, ancak zaman içinde bu bölgeselcilik anlayışının ve değerinin birçok defa sınırdığı bir zaman dilimidir.

Bunun nedenleri bir yandan Haziran 1992'den beri bölgeselciliğin kurumsal göstergesi olan örgütün (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü-KEİ) halen daha tam kapasitesine ulaşamamış olması, diğer yandan da bölgenin önde gelen aktörleri arasındaki ilişkilerin bölgesel işbirliğini daha karmaşık hale getirmesidir.

DENİZ GÜVENLİĞİNE SÜREKLİ VURGU

Bu bağlamda bakıldığında, Rusya Federasyonu ve Türkiye'nin (her iki ülke de Karadeniz'deki bölgeselciliğinin kurulmasında öncü durumdadır) 1936 Montrö Anlaşması'nı değişmez bir kurallar bütünü olarak görmeleri ve BLACKSEAFOR girişimi aracılığıyla işbirliğini pekiştirerek özellikle deniz güvenliğine sürekli vurgu yapmaları iki ülkenin coğrafi büyüklükleri, ülke ekonomileri ve sahip oldukları imkanları korumak adına bölgede statükoyu sürdürmekten yana olduklarını gösteriyor.

Türk-Rus işbirliği yakın zamanda enerji güvenliği, çözümsüz boru hattı sorunları ve her iki ülkenin de enerji güvenliği oyununda ABD ve Avrupa Birliği'ne karşı elindeki kozları güçlendirerek daha merkezi bir rol edinmesi (Rusya hem enerji üreten bir ülke hem de önemli bir geçiş ülkesi, Türkiye ise ana geçiş ülkesi konumundadır) gibi faktörler sayesinde güçlenmiştir.

Türkiye ve Rusya arasındaki bu ortaklık meydana gelebilecek herhangi bir ittifakın yaptırımlarından çok daha güçlü ve etkilidir. Ağustos 2008 Rus-Gürcü savaşı ve ABD savaş gemilerinin Karadeniz'e angajmanı gibi olaylar göstermiştir ki, Montrö Sözleşmesi'nin değişmezliği algısı Türkiye'nin bazı NATO müttefikleri ile arasının açılmasına sebep olmuştur. Ayrıca, Karadeniz'e kıyısı bulunan altı ülkeden üçü (Bulgaristan, Romanya ve Türkiye) NATO üyesi olmasına rağmen, NATO'nun hala daha bir Karadeniz Politikası bulunmuyor.

ULUS ÖTESİ ULUSLARARASI TERÖRİZM

Öte yandan ABD Karadeniz ile ilgili strateji geliştirmek için çalışmalarını sürdürüyor. 11 Eylül sonrası dönemde uluslararası terörizmin ulus ötesi bir boyut kazanmasıyla gündeme gelen Geniş Karadeniz ve Kuzey Afrika bölgesine yönelik ilk girişimler, NATO'nun Romanya ve Bulgaristan'ı da içine alarak genişlemesiyle ortaya çıkan Karadeniz bölgesi için Avrupa-Atlantik Stratejisi arayışları; geniş Orta Doğu kaynaklı terör ve diğer istikrarsızlıkların belirlenmesi gerekliliği; ayrıca sırasıyla Gürcistan ve Ukrayna'da meydana gelen Gül ve Turuncu devrimlerin tetiklediği demokrasi algısının yansımaları olarak meydana gelen enerji güvenliği sorunları gibi gelişmeler sebebiyle ABD bugün, Karadeniz bölgesindeki gelişmelerden çok Rusya ile yakınlaşmasının sonuçlarına ve İran'ın nükleer programı ve Orta Doğu'daki gelişmeler gibi küresel sorunların yönetimine daha çok vurgu yapıyor.

Hiç şüphe yok ki, enerji güvenliği sonuçları ulus ötesi riskler taşıyan terör ve organize suç kadar önemli bir gündem maddesidir. Örneğin, bölgede nükleer terörizm ile mücadele Gürcistan ve Ukrayna'daki demokrasi devriminin hız kesmesine sebep olmuştur.

Hillary Clinton'un 2011 Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşmasında Orta Doğu'daki duruma istinaden söylediği ve

demokrasinin stratejik bir gerçeklik olduğunun altını çizdiği şu sözleri durumu en iyi şekilde açıklamaktadır: "Demokrasiye geçişte bazı riskler vardır. Bu kaos olabilir. Bu kısa dönemli istikrarsızlıklara neden olabilir. Daha da kötüsü, önceki yıllarda tanık olduğumuz gibi demokrasiye geçişler başka bir otoriter rejimin iktidara gelmesi gibi sonuçlar doğurabilir. ...Demokrasiye geçiş ancak kararlı, kapsayıcı ve şeffaf olunduğu takdirde başarılabilir."

BÖLGEDEKİ BİR DİĞER ÖNEMLİ AKTÖR: AB

Karadeniz Bölgesi'ndeki bir diğer önemli aktör ise bazılarınca bölgesel bir güç, bazı kesimlerce de diğer bir bölgesel oluşum olarak kabul edilen AB'dir. AB sahip olduğu çekim gücü, koşullara bağlı olarak kullandığı yumuşak güç ve 2007'de Bulgaristan ve Romanya'yı saflarına katmasından beri Karadeniz kıyılarındaki fiziksel varlığı sayesinde bölgedeki etkinliğini arttırıyor.

ABD'de meydana gelen 11 Eylül olaylarının yanı sıra Londra ve Madrid'de yaşanan bombalı saldırılardan etkilenen AB, komşularının güvenliği, istikrarı ve refahı gibi konuları gündeminde öncelikli sıralara taşınmıştır. Bunun sonucunda, 2004'de ortaya koyduğu Avrupa Komşuluk Politikası'nı, 2008'de Karadeniz Sinerjisi (Black Sea Synergy) ve 2009'da Doğu Ortaklığı projeleri takip etmiştir. Ancak AB'nin birbiri ardına gelişen bu politikaları kapsayıcı olmak yerine bazı ülkelerin dış politika önceliklerini ağırlıklı olarak yansıtmaktan öteye gidememiş ve Karadeniz bölgesinde istenilen sonuca ulaşmada yardımcı olamamıştır. 2010 sonlarında formüle edilen Tuna Bölgesi için AB Stratejisi ise mevcut durumu daha da karmaşık hale getirmiştir.

Dünyadaki ekonomik ve finansal krizler Karadeniz bölgesindeki dalgalanmalara bir yenisini daha eklemiş, bölgede 2000 yılından beri süre gelen yüksek büyüme oranları 2008'in üçüncü çeyreğinden itibaren durma noktasına gelmiştir. Karadeniz bölgesine etki eden bir diğer önemli gelişme de Arap dünyasında Mısır, Tunus, Yemen, Suriye ve Libya gibi ülkelerde demokrasi paradigmaları olarak meydana gelen karmaşanın yansımalarıdır.

Güney Avrupa'da yaşanan rejim değişikliği süreci de Karadeniz bölgesini doğrudan etkileyen sorunları (yasadışı göç, kalkınma, hukukun üstünlüğü, enerji vb. gibi sorunlar) beraberinde getirmektedir. Bu durum AB'yi önceliklerin Güney'de mi yoksa Doğu'da mı olduğu konusunu yeniden düşünmeye itiyor. Rusya ve Türkiye statükocu güçler olarak varlıklarını devam ettiren, AB ve ABD'nin bölgedeki çeşitli ve çözüm bekleyen sorunlara yönelik öncelik ve hedeflerini daha rasyonel hale getirmeye ihtiyaçları vardır. Tüm bunların sonucunda, Karadeniz bölgesinde kısa ve orta vadedeki gelişmeler bölge üzerinde etkili olan aktörlerin sorunlar için çözüm geliştirmelerine bağlıdır. Bu gerçekleşene kadar, bölgede istikrar arayışı ulaşılmaması zor bir hedef olarak kalmaya devam edecektir.